

VVK OTSUSE NR 94 VAIDLUSTUS

Vabariigi Valimiskomisjon (VVK) on jätnud oma 16.02.2026 otsusega nr 94 rahuldamata Märt Põdra kaebuse¹ selle peale, et Riigi Valimisteenistus (RVT) jättis läbi vaatamata kaebaja 4.02 kuut eraldiseisvat puudust valimiste korralduses välja toonud puuduse avalduse² kaebetähtaja väidetava ületamise tõttu.

VVK väidab oma otsuses, et RVT on jätnud õigesti puuduse avalduse läbi vaatamata, sest kõik kuus puudust olid ilmnunud juba enne RVT 27.01 teadet, mille kohta puuduse avaldus oli tehtud. Siiski VVK ei vaadanud puudusi koosolekul läbi, vaid väidab seda otsuses üldsõnaliselt. Riigikohus on kaasuses 5-25-54 sarnases olukorras pidanud otstarbekaks hinnata iga puudust üksikhaaval ja veenduda, et selle suhtes on kaebajal seadusest tulenevaid õigusi.

Kuute puudust võib lühendatud vormis esitada järgnevalt:

1. Tarvo Treier tuvastas teadustöös 37 siserünnet valimistulemuse võltsimiseks ja tegi neist 17 läbi praktiliselt 2024. ja 2025. aasta valimistel kasutusel olnud tarkvaraga, sj 12 osutusi auditirakendusele tuvastamatuks ja ülejäänud 20 auditirakendus poleks saanudki tuvastada. RVT väidab, et rünnete abil ei olnud võimalik ligikaudu 8000 e-häält märkamatuks ümber vahetada ega valimistulemust võltsida. Kui see on tõsi, siis on tööd auditirakenduse täiendamiseks ressursi raiskamine, millest tuleks valimiste korraldajal hoiduda.
2. RVT väitel audiitori kontrollid ei mõjuta seda, kas e-hääli saab süsteemi sees märkamatuks lisada, kustutada või muuta. Samas on audiitori seadusest tulenev ülesanne tagada antud hääle ja tulemuse vastavus ning tuvastada rikkumised, siseründed ja võltsimised. KOV valimiste dokumentatsioonist ei nähtu, et Treieri dokumenteeritud ründeid oleks auditeerimisel kontrollitud ja RVT pole sellest valimiste turvalisuse olulisest puudusest teavitanud VVK-d, kel lasub seaduslik kohustus anda hinnang ja vajadusel rakendada meetmeid.
3. Treier demonstreeris ODIHRi 2023. aasta vaatlusraportis kirjeldatud valimistulemust muutvat siserünnet eksperimentaalselt 2024-2025 valimistel tegelikult kasutusel olnud tarkvaraga. Ta püüdis leida auditiraportitest tõendeid selliste rünnete välistamiseks ette võetud praktilistest sammudest, kuid ei leidnud neid. Kui RVT väidab, et valimistulemuse võltsimise risk nende endi siseründaja poolt oli KOV valimistel välistatud või välistatakse tulevikus täpsustamata mitte-avalike meetmetega, tuleks need viivitamata avalikustada.

4. RVT väidab, et e-häälte pahavara abil manipuleerimise korduv- ja topelthäälte tühistamise käigus välistab töötlemisarvutisse paigaldatud “vastav tarkvara, mis taolised ründed tuvastab”. Töötlemisarvuti näol on tegemist Ubuntu opsüsteemiga arvutiga, mille avalikus dokumentatsioonis sellist tarkvara ei kirjeldata ega ole see leitav ka IVXV ametlikus lähtekoodi varamus. RVT pidi avaldama kasutatava tarkvara lähtekoodi enne KOV valimiste algust ja kui see on tegemata jäetud, tuleks see viivitamata avalikustada.
5. RVT väidab, et avalik lähtekood ja testandmed võimaldavad välistada häälte ebakorrekse kokkulugemise. Teaduste Akadeemia 2024. aasta riskianalüüs sedastab, et selles veendumiseks vajalikke kontrolle ei tehta ja protokoll ei võimaldagi vajalikke etappe auditeerida. ODIHRi valimiseksperdid on 2011. aastast rõhutanud, et teadlaste soovitatud läbiva krüptograafilise kontrollita (E2E-V) jääb alati võimalus siseründeks ja manipulatsiooniks. Teaduslikult ebakorrektsed aluseeldused hääletussüsteemi arendamisel tuleks ümber vaadata.
6. RVT viitab koostööle TTÜ teadlastega, kuid Treier andis korruptsioonikomisjonis mõista, et on edastanud RVT-le üksnes oma teadustöö tulemused ega vastuta nende rakendamise eest. Treieri soovitusel 2024. aastast kasutusele võetud auditirakenduses **IntegrityTool** ilmnis KOV valimistel tarkvaraviga, mille tõttu kukkus audit formaalselt läbi. Viga ei avastatud arendustööde ega testimise käigus, seda ei avastanud ka RVT ega audiitor, kes pidi veenduma e-hääletuse süsteemi korrektsuses. Väidetavas teaduskoostöös tuleks selgelt määrata vastutus.

Seejuures leidis VVK koosoleku raames käsitlemist ainult puuduse nr 4 tähtaegsus ja VVK väitis, et kuna puudus on seotud KOV valimiste lähtekoodi avaldamisega, siis oleks pidanud kaebetähtaeg olema seotud lähtekoodi võimaliku avaldamise tähtaajaga KOV valimiste ajal. Seejuures jätab aga VVK tähelepanuta, et juttu on RVT 27.01 teavituses kaebajale teadaolevalt esmakordselt kirjeldatud tarkvaraga, mis jäeti avaldamata ja on siiani avaldamata. Kaebaja ei välista, et seda tarkvara ei eksisteerigi ja see on RVT poolt 27.01 teavituse jaoks välja mõeldud, kuid selle asjaoluseid VVK oma koosolekul ei püüdnud tuvastada, kuigi see on olemuslik kaebetähtaaja tuvastamiseks.

Kui punktis 4 osutatud tarkvara ei eksisteeri, aga RVT kirjeldab seda oma teavituses olemasolevana, siis on tegu küll mõnevõrra teistsuguse puudusega ja kaebaja ettepanek ületada puudus tarkvara lähtekoodi avaldamisega ei pruugi olla asjakohane, kuid puuduse avaldus oleks tulnud läbi vaadata ja sisuliselt lahendada.

Puuduste 1-3 ja 5-6 tekkimise aega VVK oma koosolekul tuvastada ei püüdnud ja väitis üldsõnaliselt, et tegu on millalgi varem avaldunud

puudustega. Kaebaja ei tea, et need puudused oleks varem avaldanud ja kaebaja jaoks avaldusid need 27.01 teavituses, sj puudub kaebajal mistahes teadmine nende varasemast faktilisest olemasolust. Kui VVK-l on selline teadmine olemas, siis oleks pidanud kõik puudused ükshaaval käbi käima ja tuvastama, et see puudus on avaldunud varem ja sellega on kuidagi tegeledud.

VVK lihtsalt osutab otsuse punktis 8 ilma puuduste tekkimise asjaolusid hindamata, et “esitatud avalduses kirjeldatud väidetavad rikkumised leidsid aset varem kui teate avaldamine valimised.ee veebilehel” ja RVT “jättis seetõttu avaldusele sisuliselt vastamata”. Siiski võib olla õigus VVK liikmetel, kes osutasid, et osad puudused on seotud elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise põhimõtetega ega ole puudused materiaalses tähenduses.

Kaebaja hinnangul võivad RVT teavituses väljenduda ka puudused RVT plaanides selle kohta, kuidas või mis põhimõtetest lähtuvalt elektroonilist hääletust peaks arendama. RVT 27.01 avaldus oligi teadaanne, kus RVT avaldas omal soovil demokraatlikule üldsusele oma oletatvasti uusi plaane elektroonilise hääletuse arendamisel ning kaebaja välja toodud puudused võivad olla puudused RVT kommuniqueeritud plaanides. Kuna kaebajal puudub võimalus hinnata, millal RVT 27.01 kirjeldatud plaanide peale tuli või kuna need koostas või kas need on üldse päriselt plaanid, siis tõi ta oma avalduses kuue eri puuduse kujul välja 27.01 teavituses kirjeldatud plaanide puudused.

Kaebaja taotleb VVK otsuse tunnistamist õigusvastaseks ja puuduse avalduse läbi vaatamist vastavalt seaduse nõuetele.

Viited

1. *RVT 4.02 toimingute vaidlustus* (Pöder 9.02)
2. *RE: PUUDUSE AVALDUS: 27.01 avaldatud teavituses avalduvad puudused valimiste korralduses* (RVT 4.02)